

БЛОК 1. ЗАВДАННЯ ЗА ТЕКСТОМ (на матеріалі епістолярію Василя Стуса)

Сучасна система зовнішнього оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови орієнтована на перевірку не лише теоретичних знань, а й на здатність застосовувати їх у процесі аналізу зв'язного тексту. Завдання до мікротекстів у структурі Національного мультипредметного тесту є найбільш показовими для визначення рівня сформованості лінгвістичної компетентності вступника. У контексті підготування до випробування постає гостра потреба в текстах, які б не лише слугували ілюстративним матеріалом для синтаксичних чи пунктуаційних правил, а й мали потужний виховний та когнітивний потенціал.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю подолання формалізму у вивченні мови. Запропонований матеріал подано за принципом *текстоцентризму*, де підготовка до тестування відбувається не через розв'язання ізольованих мовних завдань, а через занурення в інтелектуальний простір цілісного тексту. Ідеальним джерелом для реалізації такого підходу є епістолярій Василя Стуса – постаті, яка стала символом незламності духу та інтелектуальної свободи. Листи до сина – це не просто приватна кореспонденція, а справжній «підручник життя», де кожне речення насичене етичним змістом та складною синтаксичною архітектонікою.

Наукова новизна публікації полягає в розробці авторських комплексних завдань за моделлю НМТ на основі автентичних текстів, що відображають живу мову інтелігента-дисидента. Варто зауважити, що в межах розробки тестових завдань епістолярна спадщина Василя Стуса піддалася певній авторській адаптації. Зокрема, для забезпечення логічної цілісності мікротекстів та їхньої відповідності вимогам НМТ у речення було введено додаткові засоби зв'язку, лексичні маркери та синтаксичні уточнення. Водночас саме збереження первісного інтелектуального наповнення та стилістичної самобутності першоджерела створює унікальне лінгвістичне тло для перевірки знань. Саме специфіка стилю В. Стуса – лаконічність, використання метафор, інверсій та

складних синтаксичних конструкцій – дозволяє реалізувати низку ключових методичних завдань.

1. *Перевірка логіко-когнітивних зв'язків:* завдання на відновлення послідовності речень вимагають глибокого розуміння причинно-наслідкової логіки автора, що є значно ефективнішим за роботу зі звичайними інформаційними текстами.

2. *Діагностика знань із синтаксису складного речення:* епістолярій митця багатий на конструкції з різними видами зв'язку (сурядним, підрядним, безсполучниковим), що дозволяє формувати тести підвищеної складності, які вимагають не лише розпізнавання мовних явищ, а і їхньої комплексної інтерпретації.

3. *Дослідження структури ускладненого простого речення:* активне вживання автором вставних одиниць, однорідних та відокремлених членів речення дозволяє моделювати завдання на перевірку пунктуаційної норми в межах складних нормативних випадків, що відповідають програмовим вимогам НМТ.

4. *Аналіз морфолого-синтаксичних зв'язків:* багатство лексичного складу та різноманітність частин мови в листах дають змогу створювати варіативні завдання на визначення синтаксичної ролі слів, зокрема складних випадків вживання обставин часу, допусту, мети, умови, причини тощо.

Робота з такими текстами сприяє розвитку критичного мислення: учень навчається бачити зв'язок між мовною формою та експресивним навантаженням. Наприклад, афористичне використання тире («Людина – це обов'язок, а не титул») легше запам'ятовується, оскільки апелює до емоційної сфери підлітка, стимулюючи його до роздумів про відповідальність та самотворення. Отже, запропонований цикл тестів є дієвим інструментом не лише для перевірки знань, а й для морально-етичного та національно-патріотичного виховання.

З огляду на вищезазначене, практична частина публікації містить цикл із десяти варіантів тестових завдань, укладених за специфікацією НМТ. Кожен варіант побудовано на мікротексті, сформованому з листів Василя Стуса, і

передбачає перевірку знань у межах п'яти послідовних кроків: від логічної структури тексту до синтаксичного аналізу окремих лексем. Нижче пропонуємо завдання з розгорнутими методичними коментарями, які допоможуть опанувати алгоритм розв'язання складних синтаксичних і пунктуаційних випадків.

ВАРІАНТ 1

Завдання стосуються речень, що первісно становили зв'язний текст. Прочитайте речення й виконайте завдання до них (цифри в дужках позначають наступне слово).

▲ А до мене можеш писати частіше: у кожному маминому листі повідомляй, які маєш гарні (1)оцінки.

● Якщо ти брудно пишеш, то переписуй так (2)довго, аж поки зошит не буде зовсім охайний.

◆ Коли ти навчишся так писати, тоді буде легше на потім, як ходитимеш у (3)більші класи.

■ Ти ж мені найдорожча у світі (4)людина, а тому я вимагаю від тебе так само багато, як і від себе.

□ Я буду радіти з твоїх успіхів, і (5)звісно, журитимуся з твоїх невдач.

Завдання 1. Первісний текст буде відновлено, якщо речення розташувати в послідовності, запропонованій у рядку

А) ●▲ ◆ ■ □

Б) ● ▲ ◆ □ ■

В) ● ◆ ▲ ■ □

Г) ● ■ □ ▲ ◆

Д) ● ■ ▲ ◆ □

Правильна відповідь: В

Методичний коментар. Логіка викладу в листах В. Стуса часто йде від конкретної побутової настанови до етичного узагальнення. Починаємо з процесу